

Krisen i skolan

Seminarium i ABF-huset 30 augusti 2010 med Jonas Olofsson, docent i ekonomisk historia och författare till boken "Krisen i skolan" och Irene Wennemo, f d arbetslivschef på LO, numera huvudsekreterare i den parlamentariska socialförsäkringsutredningen. Samtalsledare Bengt Göransson.

Grunden för diskussionen var Jonas Olofssons nytutkomna bok som visar att "dagens utbildningsmodell befinner sig i kris", att systemet med en likvärdig utbildning ersatts av en marknadsanpassad skola och ökad ojämlikhet på 90-talet och att behovet av yrkesutbildning tillgodoses allt mindre. Saken behandlas också i en nyutkommen rapport från Arbetarrörelsens tankesmedja med titeln "De andra 50 procenten, då? Om behovet av att utveckla yrkesutbildningen för dem som inte börjar på högskolan" av Jonas Olofsson, Irene Wennemo, Anne-Marie Lindgren och Levi Svenningsson där man pläderar för ett nytt fokus i utbildningspolitiken bort från abstrakta föreställningar om social rörlighet till konkret inriktning på jämlikhet och valfrihet. Den höga andelen utbildningsmisslyckanden är en stor kostnad både för samhället och den enskilda individen. En förnyad yrkesutbildning kom sedan att stå i diskussionens centrum.

Jonas Olofsson konstaterade att Sverige alltid haft en i hög grad skolförlagd yrkesutbildning och att detta har sin grund i den fackliga organiseringen i industriförbund i stället för yrkesförbund – varom mer nedan. Lärlingsutbildning har därmed aldrig haft någon central plats i svensk utbildning men är kanske nu på väg att etableras genom olika försöksverksamheter. Något måste i alla händelser göras åt ungdomsarbetslösheten i Sverige som nu är över 20 procent och även om man räknar bort de studerande ur denna statistik ligger den alldeles för högt. Vad det gäller är att skapa väl betalda, kvalificerade jobb och anställningstrygghet åt unga och här trodde han på ett system med lärlingsutbildning även om en del försöksverksamheter inte fallit så väl ut.

Det får inte bli så att lärlingsutbildning betraktas som en sekunda utbildning för mindre begåvade – då har den förfelat sitt syfte – men om den knyts till kvalificerad yrkesutbildning och yrkesstolt-het kan den fylla en viktig funktion. I länder där skråväsendet historiskt bibehållits längre än i Sverige och yrkesförbunden förblivit starka har det fallit sig mera naturligt att utveckla lärlingsutbildningar med hög status, berättade han senare, och Irene Wennemo instämde med hjälp av exempel från Danmark och framför allt Schweiz.

Irene Wennemo sade att lärlingssystemet bröts redan på 30-talet i Sverige då facken ville avskaffa utnyttjandet av "billig arbetskraft" och saken överlämnades till arbetsmarknadens parter. Sedan dess har arbetsmarknadspolitikerna i Sverige knutit utbildning till arbetsmarknaden medan utbildningspolitiken inte haft någon utvecklad kontakt med arbetsmarknaden. Tonvikten har legat på att motverka social snedrekrytering och universitet och högskolor har inte tagit något ansvar för arbetslivet. Ungdomar skulle få rätt att utveckla sig själva och ägna sig åt det de verkligen gillade – det där med arbete och försörjning var en sekundär fråga. Vilket bl a lett till allt för många läst estetiska ämnen utan att sedan kunna få jobb.

Irene Wennemo jämförde upplägget inom läkarutbildningen och juristutbildningen med elektrikerutbildningen. Först ett stort sjuk teori, sedan långvarig praktik – det leder till anställningsbarhet och kunde vara en modell för fler utbildningar.

Jonas Olofsson påpekade att när man överlämnade saken till parterna på arbetsmarknaden tog de inte sitt ansvar för utbildningsfrågorna – därav blev intet. Samtidigt har det varit i det närmaste tabubelagt i Sverige att lägga sig i parternas prioriteringar. Nu har emellertid nationella programråd tillsatts över hela landet med uppgift att följa utvecklingen – de borde få en operativ roll och betydligt större befogenheter och resurser, ansåg Olofsson. Han beskrev den svenska grundskolan som en succésstory, gymnasieskolan däremot som ett lappverk där olika idéer och principer försvagat utbildningen med många avhopp som följd. En enda kökknö, som någon i publiken sa.

Den gymnasiereform som genomfördes på 90-talet var starkt anglosaxiskt influerad med tonvikten lagd på allmänutbildning medan länder som Tyskland och Schweiz av tradition behållit sin yrkesinriktning i utbildningen, sade Irene Wennemo. Norge är dock ett exempel på att man kan införa yrkesutbildning med lärlingssystem även i ett land som saknar sådan tradition, påpekade Olofsson. Det har man lyckats med där med bra resultat medan man i Sverige tvärtom rutat ned tidigare välfungerande utbildningar som vårdlinjen och verkstadslinjen. Bland väl fungerande yrkesutbildningar med status framhöll Irene Wennemo vvs-programmet och energiprogrammet, de var både teoretiskt välutvecklade och praktiskt väletablerade med en bra arbetsmarknad. När hon först hade börjat intressera sig för de praktiska utbildningar fick hon dock inget gehör på LO eller i arbetarrörelsen, berättade hon. Där var man helt inne på att det var högskolan och de teoretiska utbildningarna som skulle öppnas för alla. Nu hade man dock börjat tänka om och det verkade även som om ungdomarna själva håller på att hitta rätt, menade hon.

En diskussion utbröt i publiken om att yrkes- och arbetsmarknadsorientering och kanske även yrkesval borde aktualiseras redan på grundskolenivå mot vilket andra invände att det var för tidigt. Faktum kvarstod dock att bland dem som gick ut grundskolan med ofullständiga betyg dominerade pojkar från arbetarhem – för dem måste man hitta alternativa modeller. Vartill Bengt Göransson invände att man fick se upp så att inte yrkesutbildningen blev ett alternativ endast för de minst motiverade eleverna – då var man illa ute. Men så måste det inte bli. Irene Wennemo tog åter Schweiz som exempel där 30 procent av eleverna går traditionell-teoretisk gymnasieutbildning och resten kvalificerad yrkesutbildning med 3 dagar på jobbet och 2 i skolan 8-16. Ordning och reda, inskolning i vad arbetslivet kräver, som hon även ansåg var en uppgift för skolan. Ingen tid för ungdomskriminalitet här inte! I vilket schweitzarna instämde, berättade hon.

Slutsatsen av dagens diskussion var att gapet mellan skola och arbetsliv i Sverige blivit för stort samtidigt som det råder ökande arbetskraftsbrist inom både industrin och vården enligt SCB. Var femte rekrytering misslyckas därför att kvalifikationer saknas, har Svenskt näringsliv räknat ut – samtidigt räknas ungdomsarbetslösheten i tvåsiffriga tal.

Jonas Olofsson menade att det skulle ta lång tid att etablera ett verkligt fungerande lärlingssystem i Sverige och pekade bland annat på att en del av skolpengen i så fall måste komma de företag till del som ställer upp med praktikplatser – som det nu är behåller många friskolor pengarna för sig själva samtidigt som de använder praktikmöjligheten så mycket som möjligt – ett sätt att utnyttja systemet, alltså.

Efter dansk modell borde arbetslivskunskap in på skolschemat redan på mellanstadiet var ett förslag som ingen motsatte sig. Seminariet avslutades med att Bengt Göransson läste ”Ensam i bräcklig farkost” av Erik Gusaf Geijer som ett exempel på sann liberalism, dvs att man prövar sig fram utan att veta var man hamnar på förhand. Han läste även en annan dikt som handlar om behovet tålmod och förmåga att utvärdera att förändring tar tid – detta med adress till dagens reformmakare.

Kerstin Vinterhed